

**ՆԱՆՈՒՆ ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ Ը**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՆԱՐԻՆԵ ՄԿՐՏՉՅԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՆԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՆՏ ԸՆՏՐԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 23-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ, 24-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻ, 38-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻ
7-ՐԴ ՄԱՍԻ, 79-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻ 4-ՐԴ ՄԱՍԻ 2-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՎ 80-ՐԴ ՆՈՂՎԱԾԻ՝
ՆԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՆՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՆԱՄԱՊԱՏԱՍ-
ԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

5 մարտի 2013թ.

Նայասպանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով.
Գ. Նարոյթունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի,
Ա. Խաչատրյանի, Վ. Նովհաննիսյանի (զեկուցող), Ն. Նազարյանի (զեկուցող),
Ա. Պետրոսյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմող Ն. Մկրտչյանի, նրա ներկայացուցիչ Տ. Սարգսյանի,

գործով որպես պարասխանող կողմ ներգրավված՝ ՆՏ Ազգային ժողովի պաշ-
տոնական ներկայացուցիչներ՝ ՆՏ Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավաբա-
նական վարչության իրավական փորձաքննության բաժնի գլխավոր մասնագետ
Ս. Նամբարձումյանի եւ նույն բաժնի առաջարար մասնագետ Ն. Սարդարյանի,

համաձայն Նայասպանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդ-
վածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՆՏ օրենքի 25,
38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Նարինե
Մկրտչյանի դիմումի հիման վրա՝ ՆՏ ընտրական օրենսգրքի 23-րդ հոդվածի 3-րդ

մասի, 24-րդ հոդվածի, 38-րդ հոդվածի 7-րդ մասի, 79-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետի եւ 80-րդ հոդվածի՝ Նայասրանի Նանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացի Ն. Մկրտչյանի՝ 30.01.2013թ. ՆՏ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողների գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով Նայասրանի Նանրապետության ընտրական օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Նայասրանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Յ**.

1. ՆՏ ընտրական օրենսգիրքը ՆՏ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2011թ. մայիսի 26-ին, ՆՏ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2011թ. հունիսի 14-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2011թ. հունիսի 26-ին:

Սույն գործով վիճարկվող նորմերը համապատասխանաբար սահմանում են.

օրենսգրքի՝ «Ընտրությունների կազմակերպման եւ անցկացման ֆինանսավորումը» վերառությամբ 23-րդ հոդվածի 3-րդ մասում.

«3. Եթե բյուջեբային միջոցները ժամանակին չեն տրամադրվում, կամ Նայասրանի Նանրապետության կենտրոնական բանկի պահուստային ֆոնդում միջոցներ չկան, կամ տրամադրված միջոցները չեն բավարարում ընտրությունները կամ ընտրությունների երկրորդ փուլը ֆինանսավորելու համար, ապա կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն իրավունք ունի մրցութային հիմունքներով վարկ ստանալու մասնավոր բանկերից կամ օգտագործելու կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի՝ ընտրական գրավների հատուկ հաշվեհամարում առկա միջոցները: Վարկը կամ ընտրական գրավների հատուկ հաշվեհամարից օգտագործված միջոցները կառավարությունը եռամսյա ժամկետում վերականգնում է»:

օրենսգրքի՝ «Ընտրական գրավը» վերառությամբ 24-րդ հոդվածում.

«1. Թեկնածուները, համամասնական ընտրակարգով ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունները, կուսակցությունների դաշինքները կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի հաշվեհամարին վճարում են ընտրական գրավ:

2. Ընտրական գրավի գումարը դիմումը ստանալուց հետո՝ յոթնօրյա ժամկետում, վերադարձվում է՝

1) ընտրվելու կամ համամասնական ընտրակարգով մանդատների բաշխմանը մասնակցելու,

2) թեկնածուներին կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների թվի 5 կամ 5-ից ավելի փոկոս կողմ քվեարկված քվեաթերթիկներ սպանալու,

3) մինչև թեկնածուների, կուսակցությունների, կուսակցությունների դաշինքների ընտրական ցուցակների գրանցումն ինքնաբացարկ ներկայացնելու,

4) ընտրության արդյունքներն անվավեր ճանաչվելու եւ նոր ընտրություն նշանակվելու դեպքերում եւ

5) ժառանգներին՝ թեկնածուի մահվան դեպքում:

Մյուս բոլոր դեպքերում ընտրական գրավի գումարը չի վերադարձվում».

օրենսգրքի՝ «Ընտրական հանձնաժողովների ֆինանսավորումը, ընտրական հանձնաժողովների անդամների վարձարությունը» վերաառությամբ 38-րդ հոդվածի 7-րդ մասում.

«7. Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի՝ ընտրական գրավների հատուկ հաշվեհամարում առկա միջոցների մինչև 15 փոկոսը՝ յուրաքանչյուր փարվա համար կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշմամբ հաստատված նախահաշվին համապատասխան, կարող է օգտագործվել ընտրական վարչարարության փորձի ուսումնասիրման, ընտրական վարչարարության բարձրացմանն ուղղված ծրագրերի իրականացման, ընտրական հանձնաժողովների փեխնիկական վերազինման եւ ընտրական օրենսդրությանը վերաբերող նյութերի պատրաստման եւ հրատարակման համար:

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի՝ ընտրական գրավների հատուկ հաշվեհամարում մնացած մյուս միջոցները Նայաստանի Նանրապետության կառավարության որոշմամբ կարող են օգտագործվել ընտրական հանձնաժողովների փեխնիկական վերազինման եւ ընտրական օրենսդրությանը վերաբերող նյութերի պատրաստման եւ հրատարակման համար».

օրենսգրքի՝ «Նանրապետության Նախագահի թեկնածուի առաջադրումը» վերաառությամբ 79-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետում.

«2) ընտրական գրավի վճարման անդորրագիրը».

օրենսգրքի՝ «Նանրապետության Նախագահի թեկնածուի ընտրական գրավը» վերաառությամբ 80-րդ հոդվածում.

«Նանրապետության Նախագահի թեկնածուները Նայասարանի Նանրապետության կենտրոնական բանկում բացված կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի հաշվեհամարին վճարում են ընտրական գրավ՝ Նայասարանի Նանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված հաշվարկային նվազագույն աշխատավարձի (այսուհետ՝ նվազագույն աշխատավարձ) 8000-ապարիկի չափով»:

2. Գործի դատավարական նախապարմությունը հանգում է հետևյալին: ՆՏ Սահմանադրության 51-րդ հոդվածի համաձայն՝ 2013թ. փետրվարի 18-ին նշանակված էին ՆՏ Նախագահի ընտրություններ: Դիմողն իր լիազոր ներկայացուցչի միջոցով 2012թ. դեկտեմբերի 29-ին ՆՏ ընտրական օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի համաձայն ՆՏ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով է ներկայացրել առաջադրման փաստաթղթերը՝ դիմում առաջադրման մասին (վավերացված նոտարական կարգով), լիազոր ներկայացուցչի փոխարենը, տեղեկանք թեկնածուի՝ վերջին փաստ փարում Նայասարանի Նանրապետության քաղաքացի հանդիսանալու, այլ պետության քաղաքացիություն չունենալու եւ վերջին փաստ փարում Նայասարանի Նանրապետությունում մշտապես բնակվելու մասին, թեկնածուի անձը հաստատող փաստաթղթի պատճենը: Զի ներկայացվել ՆՏ ընտրական օրենսգրքի 79-րդ հոդվածով սահմանված ընտրական գրավի վճարման անդորրագիրը:

ՆՏ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն ընդունել է վերոհիշյալ փաստաթղթերը եւ 2013թ. հունվարի 8-ին գումարված իր նիստում, ղեկավարվելով ՆՏ ընտրական օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 7-րդ մասի 3-րդ պարբերությամբ, կայացրել է թիվ 4-Ա որոշումը՝ դիմողի դիմումին կից ներկայացված փաստաթղթերը լրացնելու, այն է՝ ՆՏ ընտրական օրենսգրքի 80-րդ հոդվածով սահմանված նվազագույն աշխատավարձի ութհազարապարիկի չափով ընտրական գրավի վճարման անդորրագրով լրացնելու համար քառասունութ ժամ ժամանակ փալու մասին: Նշված ժամանակահատվածում դիմողն ընտրական գրավի վճարման անդորրագիր չի ներկայացրել: 2013թ. հունվարի 14-ին հանձնաժողովը, հիմք ընդունելով ՆՏ ընտրական օրենսգրքի 79, 80 եւ 82-րդ հոդվածների դրույթները, կայացրել է 22-Ա որոշումը, որով մերժել է դիմողի գրանցումը որպես Նանրապետության Նախագահի թեկնածու:

Դիմողը 2013թ. հունվարի 17-ին, ղեկավարվելով ՆՏ վարչական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ եւ 146-րդ հոդվածներով, ՆՏ ԿԸՆ թիվ 22-Ա որոշումը բողոքարկել է ՆՏ վարչական դատարան: Վերջինս, ղեկավարվելով ՆՏ վարչական դատավարության օրենսգրքի 112-114-րդ, 150-րդ հոդվածներով, ՆՏ քաղաքացիական

դարավարության օրենսգրքի 130-132-րդ հոդվածներով, մերժել է հայցը: Քանի որ ՏՏ վարչական դարավարության օրենսգրքի 150-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերով վարչական դարարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դարավարական ակտերը վերջնական են, վերանայման ենթակա չեն եւ ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից, Ն. Մկրտչյանը դիմել է ՏՏ սահմանադրական դարարան:

3. Դիմողը գտնում է, որ իր նկատմամբ կիրառված ՏՏ ընտրական օրենսգրքի 24-րդ եւ 80-րդ հոդվածները, 79-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետը, ինչպես նաեւ 23-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ «կամ օգտագործելու կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի՝ ընտրական գրավների հատուկ հաշվեհամարում առկա միջոցները» բառերը, 38-րդ հոդվածի 7-րդ մասը հակասում են Նայասրանի Նանրապետության Սահմանադրության 6, 14.1. եւ 50-րդ հոդվածներին՝ հետեւյալ հիմնավորումներով:

Դիմողի կարծիքով, ՏՏ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածով սահմանվում է Սահմանադրության բարձրագույն իրավաբանական ուժ ունենալու եւ դրա նորմերի անմիջականորեն գործելու, ինչպես նաեւ օրենքների նկատմամբ միջազգային պայմանագրերի գերակայության սկզբունքը, ինչից բխում է, որ Սահմանադրության 14.1-րդ եւ 50-րդ հոդվածներով սահմանված դրույթները պետք է գործեն անմիջականորեն: Բացի դրանից, ՏՏ ընտրական օրենսգրքի հիշյալ դրույթները հակասում են օրենքի նկատմամբ գերակա ուժ ունեցող ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրին: Դիմողը գտնում է, որ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածը սահմանում է Նանրապետության Նախագահ ընտրվելու համար նախապեսված չափորոշիչները եւ չի նախատեսում որեւէ այլ արգելք, գրավ, գումարային կամ այլ սահմանափակումներ: Ավելին, ՏՏ ընտրական օրենսգրքի 82-րդ հոդվածը որպես թեկնածուի գրանցումը մերժելու հիմքերից մեկն է դիտում հենց Սահմանադրությամբ նախապեսված սահմանափակումները: Այսպիսով, դիմողի կարծիքով, վիճարկվող դրույթները պարունակում են Սահմանադրությամբ չնախապեսված լրացուցիչ սահմանափակումներ, ինչը հակասում է ՏՏ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածի դրույթներին:

Ըստ դիմողի՝ այդ դրույթները հակասում են նաեւ Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվածի դրույթներին, քանզի թեկնածուին ուղղակիորեն ֆինանսական (տվյալ դեպքում՝ գրավի տեսքով) պահանջի ներկայացումը, ըստ էության, պայմանավորում է թեկնածուի գրանցումը նրա գույքային դրությամբ եւ խտրական մոտեցում է կիրառում

հնարավոր թեկնածուների միջեւ: Դիմողը նշում է, որ ճիշտ է, թեւէ ՏՏ Սահմանադրության 51-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ Տանրապետության Նախագահն ընտրվում է Սահմանադրությամբ եւ օրենքով սահմանված կարգով, սակայն այսպեղ կարելու է ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքի վրա, որ թեկնածուից ոչ թե պահանջվում է որոշակի ժամկետում հանգանակել որոշակի թվով ընտրողներից որոշակի գումար կամ ներկայացնել որոշակի քանակությամբ ստորագրություններ, կամ գործողությունների որեւէ այլ հաջորդականությամբ եւ արդյունքով հիմնավորել իր առաջադրման հիմնավորվածությունը եւ թեկնածության լրջությունը, այլ պարզապես պահանջվում է վճարել նվազագույն աշխատավարձի 8000-ապարիկի չափով ընտրական գրավ եւ ՏՏ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով ներկայացնել վճարման անդորրագիր, ինչը թեկնածուին ներկայացվող նույնպիսի պահանջ է (եւ ոչ ընտրության կարգի բաղկացուցիչ), ինչպիսին վերջին 10 փարվա ընթացքում ՏՏ քաղաքացի հանդիսանալու եւ ՏՏ-ում մշտապես բնակվելու մասին տեղեկանքի ներկայացումն է կամ անձնագրի պատճենի ներկայացումը՝ թեկնածուի իրական փարիքը պարզելու համար: Դիմողի պնդմամբ, ինքնաառաջադրման պարագայում թեկնածուն գրկված է իր ընտրվելու հնարավորությունները գնահատելու որեւէ էմպիրիկ եւ շոշափելի հնարավորությունից:

Դիմողի կարծիքով, պետք է հաշվի առնել նաեւ այն հանգամանքը, որ ՏՏ ընտրական օրենսգրքի 78-րդ հոդվածը որպես առաջադրման ձեւերից մեկն է սահմանում ինքնաառաջադրումը, ինչը ենթադրում է, որ քաղաքացին առաջադրվում է իր ցանկությամբ, այլ ոչ թե ընտրողների նախաձեռնությամբ կամ որոշմամբ: Այդ առումով ընտրական գրավի 8 միլիոն դրամ սահմանված չափն ինքնին վերածվում է գույքային ցենզի, քանի որ, համաձայն «Նվազագույն ամսական աշխատավարձի մասին» ՏՏ օրենքի, ՏՏ-ում նվազագույն ամսական աշխատավարձը սահմանված է երեսունհինգ հազար ՏՏ դրամի չափով, իսկ միջին աշխատավարձը, ըստ ՏՏ Ազգային վիճակագրական ծառայության, կազմում է 114000 ՏՏ դրամ, ինչը փաստացի անհնարին է դարձնում մեծ նյութական կարողությունների չտիրապետող անձանց առաջադրումը՝ անկախ իրենց քաղաքական ակտիվությունից կամ վարկանիշից: Դիմողը գտնում է, որ համաձայն ՏՏ ընտրական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ «Ընտրողները՝ անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրությունից, ընտրելու եւ ընտրվելու իրավունք ունեն» դրույթը, որպես ընտրությունների հիմունքներից մեկը, եւս ամրագրում է ընտրելու եւ ընտրվելու իրավունքը՝ անկախ անձի գույքային

վիճակից, ուստի ՆՏ ընտրական օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները չեն բխում նաև ՆՏ ընտրական համակարգի հիմունքներից:

Դիմողը գտնում է, որ Սահմանադրության հիշարակվող հոդվածները ներառված չեն Սահմանադրության 43-րդ հոդվածով նախատեսված օրենքով սահմանափակման ենթակա իրավունքների ցանկում:

Սահմանադրական դատարան ներկայացրած իր բացատրությունում՝ կապված ընտրական գրավի ինստիտուտի իրավաչափ լինելու, ստորագրահավաքի, ինչպես նաև գրավի չափի վերաբերյալ պարասխանող կողմի դիրքորոշումների եւ բերված փաստարկների հետ, դիմող կողմը շարադրում է իր մտայնությունները Նայասրանի Նանրապետության ընտրական օրենսգրքի, ինչպես նաև Ղրղզստանի Նանրապետության ընտրական օրենսգրքի նախագծի վերաբերյալ Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի եւ ժողովրդավարական հասարակությունների ու Մարդու իրավունքների ԵԱՀԿ գրասենյակի համարեղ եզրակացությունների, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային իրավունքի եւ միջազգային այլ փորձի վերաբերյալ:

4. Պարասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկներին, գտնում է, որ ՆՏ ընտրական օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները համապարասխանում են ՆՏ Սահմանադրությանը՝ հետեւյալ հիմնավորումներով:

Ընտրական գրավը դրամական գումար է, որը վճարվում է որոշ ընտրովի պաշտոններում որպես թեկնածու առաջադրվելիս: Ընտրական գրավը, որպես կանոն, չի վերադարձվում այն դեպքում, երբ թեկնածուն ընտրության արդյունքում չի ստանում ընտրողների ձայների օրենքով սահմանված նվազագույն քանակություն: Այն իրենից ներկայացնում է թեկնածուի գրանցման պայման եւ հանդես է գալիս որպես ընտրությունները ձեւական թեկնածուներից զերծ պահելու լրացուցիչ միջոց:

Նայասրանի Նանրապետությունում ընտրական գրավը կիրառվում է ինչպես Նանրապետության Նախագահի, այնպես էլ ՆՏ Ազգային ժողովի եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների ժամանակ:

Ըստ պարասխանող կողմի՝ ընտրական գրավի ինստիտուտը չի կարող մեկնաբանվել որպես ՆՏ Սահմանադրության 6, 14.1. եւ 50-րդ հոդվածներին հակասող, թեև ՆՏ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածով կարգավորվում են ՆՏ քաղաքացիների կողմից Նանրապետության Նախագահ ընտրելու, Նանրապետության Նախագահի լիազորությունների ժամկետի, Նանրապետության Նախագահի թեկնածուներին առա-

ջադրվող պահանջների, նոր կամ արտահերթ ընտրությունների կարգի հետ կապված հարաբերությունները, արդուհանդերձ, ՆՏ Սահմանադրության 51-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Նանրապետության Նախագահն ընտրվում է Սահմանադրությամբ եւ օրենքով սահմանված կարգով»:

Ըստ պարասխանողի՝ Սահմանադրությունը հասարակության իրավական համակարգի միջուկն է, այն սահմանում է հիմնարար իրավական դրույթներ, որոնք համարվում են ելակետային եւ որոշիչ իրավունքի առանձին ճյուղերի համար: Սահմանադրությունը կարգավորում է հասարակական կյանքի փարբեր ոլորտները կազմող առավել կարեւոր, հիմնարար, առանցքային հասարակական հարաբերությունները: Ընտրական իրավունքը եւս բացառություն չի կազմում: Նանրապետության Նախագահի ընտրության կարգի առնչությամբ ՆՏ Սահմանադրության՝ «Նանրապետության Նախագահը» վերաբերությամբ 3-րդ գլխով կարգավորվում են Նանրապետության Նախագահի լիազորությունների ժամկետի, ընտրությունների անցկացման ժամկետի, Նախագահ ընտրվելու համար անհրաժեշտ ձայների քանակի, ընտրությունների երկրորդ փուլի անցկացման պայմանների, նոր կամ արտահերթ ընտրություն անցկացնելու հիմքերի եւ ժամկետների հետ կապված հարցեր:

Պարասխանողը նաեւ գտնում է, որ ՆՏ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածը սահմանում է Նանրապետության Նախագահի թեկնածուին առաջադրվող պահանջները, իսկ 51-րդ հոդվածը սահմանում է Նանրապետության Նախագահի ընտրություն անցկացնելու ժամկետները, ընտրվելու նախապայմանները եւ դրանց առնչվող այլ հարաբերություններ, որոնք կարգավորվում են օրենքով եւ կոնկրետացված են ՆՏ ընտրական օրենսգրքում: Այսինքն՝ Նանրապետության Նախագահի ընտրության կարգին վերաբերող մնացած հարցերի, այդ թվում՝ թեկնածուների առաջադրման, գրանցման ընթացակարգերի իրավական կարգավորումն իրականացվում է օրենքով՝ ՆՏ ընտրական օրենսգրքով: Առերեսույթ, ՆՏ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածը, ընտրական գրավ վճարելու պայման չներառելով, կարծես թե ստեղծում է մի իրավիճակ՝ իբրեւ ընտրական գրավ վճարելը պարտադիր չէ: Մինչդեռ, ըստ պարասխանողի՝ ՆՏ Սահմանադրությունը բաղկացած չէ մեկ հոդվածից, եւ ՆՏ Սահմանադրության 51-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Նանրապետության Նախագահն ընտրվում է Սահմանադրությամբ եւ օրենքով սահմանված կարգով»: Մասնավորապես, ՆՏ ընտրական օրենսգրքի 79 եւ 80-րդ հոդվածներով սահմանված ընտրական գրավը, ինչպես նաեւ թեկնածուների առաջադրման, գրանցման ընթացակարգերը հանդիսանում են ընտրական կարգի բաղադրիչ՝ որպիսի կարգով էլ

պետք է իրականացվի առաջադրումը, ինչ փաստաթղթերի ներկայացմամբ եւ այլն: Այդպիսով, ընտրական գործընթացը դիտարկելով իբրեւ պարտադիր կարգով միմյանց հաջորդող փուլերի ամբողջություն:

Պատասխանող կողմն իր հիմնավորումներում վկայակոչում է նաեւ միջազգային փորձը հիմնահարցի վերաբերյալ:

5. ՏՏ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ սահմանադրաիրավական վեճի առարկան առաջին հերթին ընտրական գրավի ինստիտուտի սահմանադրականության հարցն է եւ ընտրական գրավի մեծության համաչափությունն իրավաչափ նպատակին: Մնացած բոլոր հարցադրումները, ինչպես վկայում է նաեւ դիմողը, անանցյալ բնույթ ունեն այս հիմնահարցերից: Ուստի անհրաժեշտ է առաջին հերթին բացահայտել ընտրագրավի ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությունը եւ օրենքի հիման վրա դրա կիրառման իրավաչափությունը:

6. Ինչպես վկայում է միջազգային իրավական պրակտիկան, ներկայացուցչական ժողովրդավարության իրականացման համար ելակետային նշանակություն ունեցող հանգամանքներ են թե՛ ընտրական իրավունքի ճանաչումը եւ երաշխավորումը եւ թե՛ այնպիսի ընտրակարգի սահմանումը, երբ թեկնածուի ընտրությունը կատարվում է ոչ թե պարահականորեն, ինչը կարող է վրանգել հանրային շահը, այլ հանրային աջակցության որոշակի երաշխիքների առկայության պայմաններում:

Եթե առաջին խնդիրը լուծվում է անձի ընտրական իրավունքի ճանաչման եւ սահմանադրորեն ամրագրման միջոցով, ապա երկրորդ խնդրի լուծումն օրենսդրական կանոնակարգման առարկա է եւ, որպես կանոն, օրենսդիր մարմնի հայեցողության շրջանակներում է լուծվում:

Միջազգային փորձը նաեւ վկայում է, որ երկրորդ խնդրի լուծման ընդունելի ու լայն փարածում գրած միջոցները երկուսն են՝ որոշակի թվով նախնական ստորագրահավաքի միջոցով ընտրվել ցանկացողի նկատմամբ հանրային վստահության նվազագույն շեմի ապահովումը կամ նույն նպատակով՝ ընտրագրավը: Այս հարցում եվրոպական երկրների համար ելակետ են ընդունվում Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի 30 հոկտեմբերի 2002թ. CDL-AD(2002)023rev «Ընտրական հարցերում բարենպաստ գործունեության կանոնագիրք. ցուցումներ եւ բացատրական զեկույց» փաստաթղթում ամրագրված մոտեցումները: Վերջինիս 1.3 /թեկնածուների առաջադրում/ կետով, մասնավորապես, փաստվում է, որ «Անհատական թեկնածությունների

կամ թեկնածուների ցուցակների ներկայացումը կարող է ենթակա լինել ստորագրությունների նվազագույն քանակի հավաքագրման պահանջին»: Ապա շեշտված է նաև. «Եթե կանխավճար է պահանջվում, ապա թեկնածուի կամ կուսակցության կողմից որոշակի միավորների հավաքագրման դեպքում այն պետք է փոխհատուցվի: Պահանջվող գումարը եւ միավորները չպետք է լինեն չափազանց մեծ»:

Այսպեղ էականն այն է, որ նշված պահանջները չեն դիտարկվում որպես թեկնածուի ընտրական իրավունքի ճանաչման բաղադրարար, ինչն ակնարկում է դիմողը, այլ այդ պայմաններն **ընտրակարգի այնպիսի տարրեր են**, որոնք անհրաժեշտ են անհատի ու հանրության շահերը ներդաշնակելու եւ ընտրական գործընթացն իր նպատակին ծառայեցնելու համար: Նման ընտրակարգն առաջին հերթին ակտիվ ընտրական իրավունքի իրացման կարելի է բաղադրարար է՝ նկատի ունենալով **ընտրողների կողմից ժողովրդահիշխանական լիազորությունների պատվիրակման ժամանակ այն սուբյեկտի ճիշտ ընտրությունը, որին պատվիրակվում է դրանց իրացումը: Ժողովրդահիշխանության սկզբունքի իրավաչափ իրացման համար ոչ միայն կարելի է պետության նախագահ դառնալ ցանկացողի սուբյեկտիվ կամքն ու ընտրվելու իրավունքը, այլև հանրային-քաղաքական նման գործառույթ իրականացնելու համար հայտ ներկայացնողի պատասխանատվության ու կարողունակության վերաբերյալ ժողովրդի նախնական վստահության որոշակի (կամ՝ նվազագույն) աստիճանը:** Իսկ դա, որպես կանոն, որոշվում է վերոնշյալ երկու ինստիտուտների միջոցով՝ **թույլ չտալով նաև ընտրական իրավունքի չարաշահում**, ինչն առանձնապես կարելի է համապետական ընտրությունների դեպքում: Միջազգային պրակտիկայում դա նաև ընդունված է անվանել, այսպես կոչված, «նախնական վստահության» միջոց:

7. ՆՏ սահմանադրական դարարանը կարելի է նաև նույն փաստաթղթում բերված բացատրություններն ընտրագրավի ինստիտուտի վերաբերյալ: Այսպես, բացատրական գեկույցի 8-րդ մասում նախ շեշտվում է, որ «Ընտրություններին առաջադրվելու համար ստորագրությունների որոշակի քանակ հավաքագրելու պարտավորությունը տեսականորեն **համարելելի է համընդհանուր ընտրական իրավունքի սկզբունքի հետք**»: Իսկ 9-րդ մասում հետևություն է արվում, որ «Գոյություն ունի մեկ այլ **ընթացակարգ**, երբ թեկնածուները կամ կուսակցությունները պետք է կանխավճար ներդնեն, որը կփոխհատուցվի միայն, եթե փվյալ թեկնածուն կամ կուսակցությունը հավաքի ձայների նախապեսված փոկոսից ավելին: **Այդօրինակ**

գործընթացներն ավելի արդյունավետ են, քան սպորադրությունների հավաքագրումը»:

Կատարված ընդգծումները հստակեցնում են երկու կարևոր հանգամանք: Նախ՝ սպորագրահավաքը եւ ընտրական գրավը ոչ այլ ինչ են, քան **ընտրությունների ընթացակարգի բաղադրարարը:** Երկրորդ՝ **նախապատվությունը տրվում է ընտրական գրավի ինստիտուտին:**

Այս մտրեցումներն են հիմք հանդիսացել Նայասրանում ընտրողների սպորագրահավաքի ինստիտուտից հրաժարվելու համար: Դրա մասին են վկայում նաեւ ՏՏ ընտրական օրենսգրքի բարեփոխումների վերաբերյալ Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի CDL(2011)020 եւ CDL(2011)081 փաստաթղթերի ուսումնասիրությունը:

Ընտրագրավի ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակությունն աղճատվում է, երբ այն չի դիտարկվում իրավակարգավորման ամբողջականության մեջ: Այդ ինստիտուտի եւ ընտրողների **երաշխավորական վստահության** միջեւ փոխկապվածությունը, որպես ժողովրդաիշխանության իրականացման կարևոր բաղադրարար, դրսևորվում է նաեւ այդ **գրավի վերադարձնելիության հատուկ կարգի սահմանման միջոցով:** Օրինակ՝ ՏՏ ընտրական օրենսգրքի 24-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետով սահմանված է, որ ընտրական գրավը վերադարձվում է թեկնածուին կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների թվի 5 կամ 5-ից ավելի տոկոս կողմ քվեարկված քվեաթերթիկներ ստանալու դեպքում: **Ակնհայտ է, որ ընտրագրավը ոչ թե թեկնածուի ունեցվածքի գնահատման միջոց է կամ պասիվ ընտրական իրավունքի ճանաչման ցենզ, այլ որոշակի թվով ընտրողների վստահության երաշխիք է՝ նրանցից պետական իշխանության կրողի մանդատ հայցելու ու այդ նվազագույն վստահությունն ու անհրաժեշտ պարասխանաբովությունը նախապես ունեցող կամ ակնկալող այլ թեկնածուների հետ ընտրական մրցակցությանը մասնակցելու համար:** Յուրաքանչյուր թեկնածու, ով օբյեկտիվորեն է գնահատում իր հնարավորությունները, չի չարաշահում իր պասիվ ընտրական իրավունքը, պարասխանաբովությամբ է վերաբերում համապետական ընտրություններին եւ ունի ընտրողների գոնե ավելի քան 5 տոկոսի կողմից ակնկալվող մանդատն ստանալու վստահություն, նույն կերպ պետք է վստահ լինի, որ ընտրագրավը վերադարձվելու է եւ իր նյութական վիճակի վրա այն որեւէ ազդեցություն ունենալ չի կարող:

Վեճի առարկա հիմնախնդրի տեսանկյունից ուշադրության են արժանի նաեւ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումներն ընտրագրավի ինստիտուտի վերաբերյալ, մասնավորապես՝ Սուխովեցկին ընդդեմ Ռուս-

րաինայի գործով /թիվ 13716/02, 28.03.2006թ./: Այս գործով վեճի առարկան դարձյալ եղել է ընտրական գրավի ինստիտուտի իրավաչափությունը: Անդրադառնալով ընտրական գրավի վերաբերյալ Ուկրաինայի սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումներին /ընդհուպ վկայակոչելով նաև Նայաստանում ընտրական գրավի որոշման օրենսդրական կարգը/, ներկայացնելով փարբեր երկրների մոտեցումները, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը գտել է, որ.

- ընտրական գրավը կիրառվում է Եվրոպայի խորհրդի անդամ շափ երկրներում եւ հետապնդում է իրավաչափ նպատակ,

- այն չի հասցեագրված կոնկրետ անձանց եւ խտրականություն չի ենթադրում,

- այն հանրային եւ մասնավոր շահերի ներդաշնակման միջոց է,

- դրա սահմանումը, չափի որոշումը երկրի օրենսդիր իշխանության հայեցողության սահմաններում է:

Արդյունքում՝ Եվրոպական դատարանը հանգել է այն հետեւությանը, որ Կոնվենցիայի 1-ին Արձանագրության 3-րդ հոդվածի խախտում առկա չէ:

8. ՆՏ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ երկրում համապետական ընտրություններն առաջին հերթին հենվում են հասարակության քաղաքական կառուցակարգերի վրա: 2009թ. հունիսի 30-ի ՄԴՈ-810 որոշման մեջ ՆՏ սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ «Կուսակցությունների մասին ցանկացած դասական սահմանում ելնում է այն ակնհայտ ճշմարտությունից, որ փվյալ միավորման գործունեության նպատակը հասարակության եւ պետության քաղաքական կյանքին մասնակցելն է, քաղաքական իշխանության մաս կազմելը, քաղաքական պարասխանափոխություն ստանձնելն ու այն իրականացնելը: Անառարկելի է, որ չի կարող լինել ժողովրդավարական պետական համակարգ՝ առանց անհրաժեշտ քաղաքական կառուցակարգերի: Չի կարող լինել նաև հասարակական կայունություն՝ առանց **կարողունակ քաղաքական ուժերի կողմից** երկրի այսօրվա ու վաղվա համար ժողովրդավարական եղանակներով քաղաքական պարասխանափոխություն ստանձնելու: **Կուսակցությունն իր հանրային առաքելությունը կարող է իրականացնել միայն այն դեպքում, երբ ոչ միայն ծրագրային ցանկություն, այլև անհրաժեշտ ու բավարար կարողունակություն ունի քաղաքական պարասխանափոխություն ստանձնելու համար, եւ դա փեսանելի ու գնահատելի է ընտրողի կողմից»:**

ՏՏ Սահմանադրության մակարդակով է ամրագրված կուսակցությունների սահմանադրական գործառույթը, այն է՝ **ժողովրդի քաղաքական կամքի ձեւավորմանն ու արտահայտմանը նպաստելը** (7-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Իրենց այդ առաքելությունը կատարելու համար կուսակցությունները ժողովրդի կողմից վստահության քվե ստանում են բոլոր կարգի ընտրությունների ժամանակ: Առավել եւս՝ Նանրապետության Նախագահի ընտրությունների ժամանակ, եթե կուսակցությունները նախորդ ընտրությունների արդյունքներով ու իրենց գաղափարախոսական-ծրագրային կողմնորոշումներով նախապես վաստակել են ժողովրդի վստահության համապատասխան աստիճան, ապա ժողովրդից պետության գլխի մանդատակնկալող ինքնաառաջադրվող անհատը չի կարող միայն իր պասիվ ընտրական իրավունքի ուժով կուսակցությունների կողմից առաջադրված ու երաշխավորված թեկնածուների հետ ընթացակարգային միեւնոյն պայմաններում գրանցվել որպես նախագահի թեկնածու: Այս հանգամանքը հաշվի առնելով է, որ պետությունների մեծ մասում, որտեղ առկա է ինքնաառաջադրման ինստիտուտը, նման հայտ ներկայացնող անձը նախապես ձեւավորում է որոշակի թվով **ընտրողների խումբ** կամ **առաջադրող կոմիտե** /Ռուսաստանի Դաշնություն, Սերբիա, Բուլղարիա, Լեհաստան եւ այլն/ թեկնածությանն աջակցելու համար:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ **փարբերակների ընտրությունը ՏՏ Ազգային ժողովի իրավասության հարցն է**, սակայն պետության ժողովրդավարական կառուցակարգերի բնականոն զարգացման շահերից ելնելով կարող է ընդհուպ փարբերակային մոտեցում դրսևւորվել ընտրագրավի ու ստորագրահավաքի ինստիտուտների առանձին-առանձին կամ **համակցված կիրառման** հարցում /ինչպես, օրինակ, Բուլղարիայում/՝ պաշլամենտական խմբակցություններ ունեցող, այդպիսին չունեցող կուսակցությունների կողմից թեկնածուների առաջադրման ու ինքնաառաջադրումների դեպքերում: Ի դեպ, ԱՄՆ գերագույն դատարանը 1972 թվականին ըստ էության իրավական դիրքորոշում է արտահայտել, որ նույնիսկ **անհրաժեշտ է** ստորագրահավաքի ու ընտրագրավի համակցված կիրառումը: ՏՏ սահմանադրական դատարանը նույնպես գտնում է, որ համադրելի չէ այն իրողությունը, երբ առանձին կուսակցություններ, որոնք արդեն իսկ ունեն ընտրողների 5 փոկոսից ավելիի վստահությունը եւ **ժողովրդավարական ընթացակարգերով ու իրենց երաշխավորությամբ** թեկնածու են առաջադրում, հայտնվում են հավասար վիճակում մեկ առանձին՝ հաճախ հանրությանը բացարձակապես անհայտ ու առաջադրող խումբ, կոմիտե կամ այլ մարմին չունեցող անհատի հետ: Միայն ընտրագրավն այս

պարագայում կարող է նաեւ ոչ իր իրավական բնույթին համարժեք դերակատարություն ունենալ, քանի որ այն համեմատաբար քիչ թափանցիկ է ու որոշակի իրավական ու քաղաքական մշակույթի պակասի պայմաններում կարող է առանձին ուժերի կողմից քաղաքական պատվերի ու ոչ իրավաչափ գործընթացների փեղիք փալ:

Մյուս կողմից՝ ինչպես բազմիցս նշել են Եվրախորհրդի դիպորդները /օրինակ՝ 2012թ. մարտին Ռուսաստանի Դաշնության նախագահական ընտրությունների արդյունքներով ներկայացված գեկույցում/ միայն ստորագրահավաքը նույնպես խնդիրներ է բովանդակում, երբ այդ հարցում հարկապես ընդդիմադիր թեկնածուների համար արհեստական դժվարություններ են սրբեղծվում: Ժամանակին այս հանգամանքը շեշտադրվում էր նաեւ Նայաստանի քաղաքական ընդդիմադիր դաշտի կողմից: Այս ամենը հաշվի առնելով՝ հարկապես նոր ժողովրդավարության երկրների համար ցանկալի փարբերակն այդ երկու ձեւերի համակցումը կարող է լինել, երբ ինքնաառաջադրման դեպքում կամ ընտրողների առնվազն 5 փոկոսի քվեի չստացած կուսակցությունների կողմից թեկնածու առաջադրելու դեպքում նախապես հավաքվելիք ստորագրությունների՝ օրենքով սահմանված պահանջը չի գերազանցում ընտրողների թվի 1 փոկոսը, իսկ ընտրագրով սահմանվում է այն հաշվով, որ այն ոչ միայն կաշկանդի թեկնածության «հետաքրքրությունից դրդված» առաջադրումը, այլև ընտրողներն ունենան դրա ձեւավորմանը որոշակի մասնակցություն՝ որպես ինքնաառաջադրվողի նկատմամբ հանրային վստահության արտահայտություն: Նօգուր այդ փարբերակի է, մասնավորապես, վկայում նաեւ այն փաստը, որ 2013թ. ՆՆ Նախագահի ընտրության հրապարակված արդյունքներով թեկնածուների կեսը չհավաքեցին ընտրողների ձայների նույնիսկ 1 փոկոսը:

9. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում դիմողի հղումները Սահմանադրության 6, 14.1, 43, 50 եւ 51-րդ հոդվածներին կամ ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրին՝ ակնհայտ անհիմն են: ՆՆ ընտրական օրենսգրքի ողջ 15-րդ գլուխը, որով սահմանվում են Նանրապետության Նախագահի թեկնածուի առաջադրման իրավունքը եւ դրա իրացման կարգը, ընտրական գրավը, թեկնածուի գրանցման ու դրա ուժը կորցնելու կարգը, օրենսգրքի մյուս բոլոր դրույթների հետ մեկ միասնականության մեջ ներկայացնում է ՆՆ Սահմանադրության 51-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված պահանջի հիմքով նախագահի ընտրության՝ **օրենքով սահմանված կարգը**: Ի դեպ, երկրների գերակշիռ մասում սահմանադրաիրավական համանման իրավակար-

գավորումների պայմաններում նույն օրենքով սահմանված կարգի շրջանակներում, այսպես կոչված, «գուր անձնական ցանկության վրա հիմնված» ինքնառաջադրում չի նախատեսվում: Սահմանվում է, որ պասիվ ընտրական իրավունքն իրացնելի է միայն կուսակցությունների, որոշակի թվով ընտրողների կամ պարզամավորների կողմից թեկնածու առաջադրվելու պայմանով:

Չնայած եվրոպական եւ այլ երկրների ընտրանքային օրինակների վկայակոչմանը, դիմողը, այդուհանդերձ, հիմնավոր կերպով չի ամրապնդում իր փաստարկները: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ իրոք գրավի «պահանջվող գումարը չպետք է լինի չափազանց մեծ», ինչպես նշված է նաեւ Վեներիկի հանձնաժողովի ու ԵԱՏԿ Մարդու իրավունքների եւ ժողովրդավարական հաստատությունների գրասենյակի /ԵԱՏԿ/ԺՏՄԻԳ/ մոտեցումներում: Սակայն այն չի կարող լինել նաեւ «սիմվոլիկ»՝ կորցնելով իր իրավական իմաստն ու կանխարգելիչ նշանակությունը: Այս շրջանակներում համապատասխան **գումարի չափի որոշումը Ազգային ժողովի իրավասության հարցն է** եւ քննության առարկա գործի իրավական փաստարկների առումով սահմանադրականության խնդիր չի առաջացնում: **Դատարանը միաժամանակ գտնում է, որ տվյալ համակարգը հեղափոխական բարեփոխումների անհրաժեշտություն ունի՝ հաշվի առնելով սույն որոշման մեջ սահմանադրական դատարանի կողմից արտահայտված իրավական դիրքորոշումները:**

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Նայասրանի Նանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Նայասրանի Նանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածներով, Նայասրանի Նանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. Նայասրանի Նանրապետության ընտրական օրենսգրքի 23-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, 24-րդ հոդվածը, 38-րդ հոդվածի 7-րդ մասը, 79-րդ հոդվածի 4-րդ մասի 2-րդ կետը եւ 80-րդ հոդվածը համապատասխանում են Նայասրանի Նանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Նայասրանի Նանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՆՈՂ

Գ. ՆԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

5 մարտի 2013 թվականի
ՄԴՈ-1076